SÖRMLANDS-LÅTEN

Nr 3 2011

Medlemstidning för Södermanlands Spelmansförbund

Sörmlandslåten 3/2011

Medlemstidning för **Södermanlands Spelmansförbund**
c/o Ulf Lundgren
Kyrkogårdsvägen 4, 152 40 Södertälje
postgiro: 12 24 74-0
org.nr. 818500-9233
Ansvarig utgivare: Bo Gabrielsson
Redaktion: Birgitta Stenberg, Ulf Lundgren, Annelie Sandell

Styrelseledamöter:
Ordförande: Bo Gabrielsson, 0151-310 41/070-204 67 35
Vice ordf: Ingvar Andersson, 016-820 80
Kassör: Ulf Lundgren, 08-550 864 64
Sekreterare: Lennart Nordin, 0155-26 64 11
Ledamöter: Christina Frohm, Ove Karlsson, Inga-Britt och Leif Epel.
Suppleanter Marcus Eriksson och Per Andersson
Webb-ansvarig: Leif Wallin, 016-212 90
Försäkringar/medl. register: Per Andersson
Stugfogde: Erik Andersson, 0157-607 05

Bidrag till kommande nummer av tidningen skickas till Birgitta Stenberg, Metesgatan 6, 152 59 Södertälje. Elektroniska bidrag till tidningen vill vi ha som word-fil eller text-fil till birgitta@famstenberg.se.

Använd om möjligt Times New Roman, stl 11 med 1,5 i radavstånd. Bifoga gärna bilder (i jpeg-format som separata filer), det lättar upp och gör det enklare att läsa tidningen. Vi förberhåller oss rätten att redigera insända bidrag.
Fr o m 2011 sänds annonser om evenemang till leffew@algonet.se som lägger upp dem på www.sodermanlandsspelmansforbund.nu där all aktuell information återfinns.

Manusstopp 2012: 31 januari - 31 maj - 30 september

Framsida: Elvira Börlin och Kristina Leesik som spelade sig till varsitt Zorndiplom. Foto: Christina Frohm.

Om du har en e-postadress, skriv då ett kort meddelande (t.ex Hej Per A) och sänd det till Per Andersson: **perason62@gmail.com**
Fördelar: Via E-post kan vi lätt och snabbt nå dig med nyheter mm.

Ordföranden har ordet

Bo Gabrielsson

En ovanligt varm början på senhösten, enligt SMHI den varmaste på 50 år, så varm att jordgubbar, otroligt nog, ännu mognar uppe i Norrland. Nu blir vintern kanske inte så långvarig.

I mitten av oktober hölls för femte året i rad en folkmusikkonsert i Österåkers kyrka i Vingåker. Konserterna har genom åren hållit en god kvalitet. Många typer av instrument har förekommit också mindre vanliga. I år, till publikens glädje, bjöds det till exempel på knattrande komp på matskedar till glatt och uppsluppet fiolspel. Förutom detta mästerligt spel på nyckelharpa.

Folkmusik i kyrkorna är numera ingen ovanlighet. Själv tycker jag att det är glädjande att kyrkorna på detta sätt upplåter kyrkorummet till folkmusikkonserter.

Här utanför mitt fönster i Vingåker är novemberlandskapet mörkt och svart för att plötsligt vid första advent ändra karaktär, Då tänds julbelysningen runtikring på gårdarna som tycks tävla sinsemellan med allehanda ljusilluminationer. Det lättar upp humöret och jag plockar fram mitt munspel och spelar en polska.

God jul önskar

Bosse G.

Har du några motioner till årsmötet? Hör av dig!

Har du förslag på stipendiat (eller vill du söka själv?)?

Hör av dig till styrelsen.

Nyköpingshus spelmansgilles stipendium

till Erik Fredrikssons minne gick i år till Tove Pettersson från Gnesta. Nytt för året är att vi delade ut stipendiet på vår spelmansstämma. Därigenom fick både stipendiat och spelmansgille mer uppmärksamhet. Vi hoppas givetvis att även nästa år hitta en lika duktig spelman att premiera.

Mats Hedblom

Ordförande, Nyköpingshus spelmansgille

Foto: Anders Jansson

Låtlägret 2011

Tove Pettersson

Veckan efter midsommar var det dags igen för Sörmlands Låtläger. Det var 42 förväntansfulla deltagare i åldrarna 9-18 år som anlände till Ansgarsgården utanför Flen med väskor, kuddar och pirr i magen. I år behövde man dock inte ha någon instrumentlåda med sig, man kunde nämligen vara deltagare på sång för första gången. Den undervisningen stod Karin Ericsson Back för som tillsammans med danspedagogen Åsa Englund Jacobsson varit de som har organiserat årets läger. Ny lärare för i år var Adrian Jones ursprungligen från Leksand som undervisade på fiol. Det gjorde även Sandra Marteleur precis som förra året. Lägerräven Ing-Marie Sundin gjorde sitt 10:e år som ledare. Jag, Tove Pettersson, fick efter flera år som deltagare flytta över till ledarbordet med titeln "lägermamma". Den goda maten lagdes av Barbro Nihlén.

Dagarna fylldes av spel, dans och sång i grupper där deltagarna var indelade efter ålder och tidigare kunskap. Vi hade turen att ha strålande väder hela veckan så det blev mycket bad och utomhuslekar på lediga stunder.

På kvällarna stod den sedvanliga kvällsmusiken på schemat. Då är det fritt fram för deltagarna att visa upp sina talanger för de andra och prova på att stå på scen. Vi fick se och höra allt från jo-jo uppvisning, spel på fiol med båda fötterna bakom nacken, äppelbo-gånglåt trestämmigt och för dagen hopsatta grupper.

Under onsdagen fick vi besök av Daniel och Emma Reid som hade konsert och gjorde några rytmiska övningar tillsammans med oss alla. Därefter ägde den sedvanliga bullfesten rum, 270 hembakta kanelbullar gick åt i en rasande fart!

Det hela avslutades på fredagen med en konsert där deltagarna dansade runt, spelade och sjöng för släkt och familj som satt i publiken. Efter fem intensiva dagar nådde även detta läger sitt slut och när vi summerat utvärderingarna som ungdomarna fyllde i kan vi konstatera att det blir minst 42 deltagare nästa år igen!

Vialastämman 2011

Lennart Nordin

Den 12:e juni 2011 arrangerades för 6:e året i rad Vialastämman i Vingåker. Vädrets makter var välvilligt inställda och bjöd publik, spelmän och dansare på solsken och värme. Uppskattningsvis var antalet besökare cirka 50 personer och antalet spelmän cirka 20 st.

Det hela inleddes redan kl 12 med allspelsövningar under ledning av Ulf Lundgren. Kl 13 började allspelet med Ulf som allspelsledare.
Sedan följde dansuppvisning av Vingåkers Folkdanslag och scenspel med spelmän från när och fjärran med hembygdsföreningens Tore Andersson som konferencier.

Kapellet Spiskroken, med sitt karaktäristiska ålderdomliga spelsätt inledde scenspelet med låtar från bl.a Sörmland och Östergötland. Därefter följde ett antal grupper och enskilda spelmän t ex Alice Fors Jansson från Grillby i Uppland, Ulf Lundgren, fiol med låtar från Sörmland, Bo Gabrielsson munspelslåtar från Jämtland och Curt Jinder från Botkyrka som på sin gammelharpa spelade låtar från Uppland.

Arrangerade gjorde Vingåkers kommun, Västra Vingåkers Hembygdsförening, Södermanlands Spelmansförbund och Vingåkers Folkdanslag.

I huvudet på en spelman

Ingvar Andersson

Visst är det härligt med hösten. Luften blir klarare och lättare att andas. Höstdimmorna lägger sig som bomull kring åkrarna utanför fönstret och stjärnorna gnistrar som diamanter på en sidensvart himmel. Man glömmer bort världsekonomin för en stund och lyssnar på brasans sprakande i pannan. Vedboden är full och jag vet att det kommer att räcka hela vintern.
Ja, det där har väl inget med den här tidningen att göra men det finns i mitt huvud när jag sätter mig ned för att fylla den här sidan.

En sak som jag och fler med mig ibland funderat över och diskuterat är hur skickliga instrumentalister spelmännen förr var. På sjuttiotalet, under näbbstövelsperioden, var det närmast inne att inte vara alltför bra på att hantera sitt instrument. Man hittade den ena krystade förklaringen efter den andra för att bevisa att spelmän förr var mediokra instrumentalister, grovarbetare med stela fingrar m.m. Allt för att rättfärdiga sin egen instrumentala status.
1900-talet behöver jag inte orda om, där finns det tillräckligt med klingande exempel.
1800-talet är av tekniska skäl inte klingande dokumenterat så där får vi lita till andra källor. T.ex. A.P.Andersson, skollärare och spelman i Västra Vingåker 1855-1881. Han spelade en del ihop med August Widmark och han tecknade upp visor och låtar från trakten. Widmark var ju sin tids mästerspelman och om hans sätt att spela "tyska klocko" skriver Andersson så här: *Gehörsspelmannens praktstycke, och, om en spelman kan utföra det, ett bevis på mästerskap. Så, som Aug. Widmark utförde "tyska klocko", har jag aldrig hört någon, ehuru många gjort försök. Utom den förträffliga ton Widmark kunde framlocka ur sin viol, var det en klang, som jag ej förmår beskrifva, som satte lif i alla, så att då tyska klockorna klingade från hans viol, måste alla dansa. Dock var det en särdeles grace, om han spelade dem, och gemenligen skedde det ej förr än han mot slutet af ett gille blef mer än vanligt upprymd.*
Det hände att han ofta varierade stycket. *Som jag satt det i noter,* ***visar det ungefär*** *hur det låter.* ***Att i noter återgifva det, som jag några gånger hört det spelas af Widmark, är för mig omöjligt.***
Se A.P.Anderssons uppteckning.

Jämför med Österåkersspelmannen Millerste-Kals uppteckning av Pintorpafruns polska, så som den spelades av spelmannen Karl Ersson från

Foto: Jonas Stenberg

Österåker, det är en annan version av samma tema.
Titta också på nr 71 och 72. Det är kompositioner av Widmark, i tonarter som nog inte var alltför vanliga bland merparten spelmän. Prova gärna att spela dem också.

Som sista exempel på en virtuos låt vill jag plocka fram Östgöta-Sverpen, spelad av spelmannen Lars-Johan Sundell, mer känd som Lasse i Svarven. Titta på noterna och försök föreställa er hur den låten utfördes. Sedan letar ni reda på den skiva i serien Äldre svenska spelmän där låten finns inspelad av just Lasse i Svarven. Jag lovar att ni inte kommer att tro era öron.
Jag har min version med Aug. Widmarks som grund. Jag har hittills under mitt spelmansliv bara hört en annan sörmländsk spelman försöka sig på det här temat och det gjorde hon väldigt bra. Men jag vill höra fler spelmän presentera sina personliga varianter.

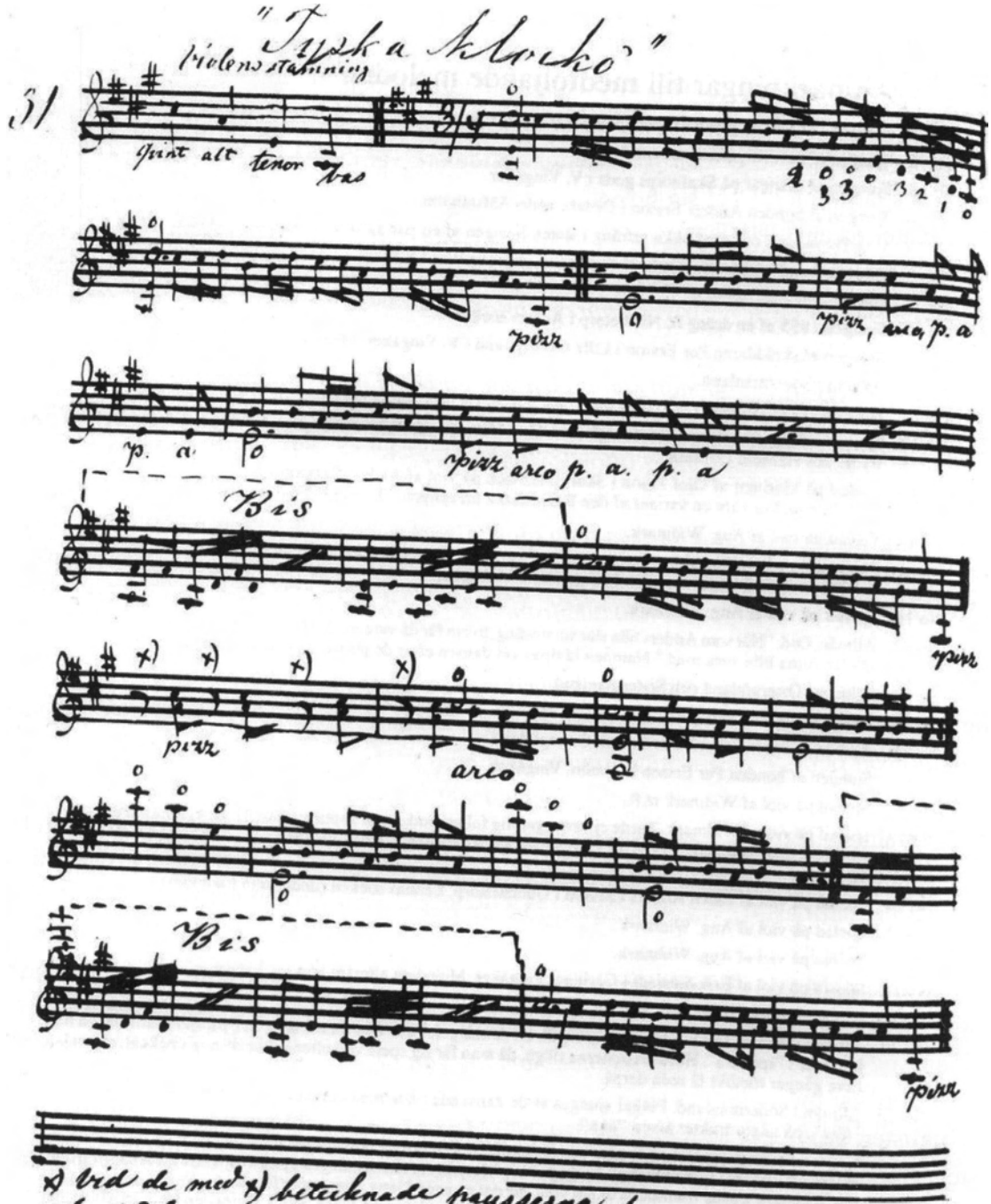
"Tjuk a Klocko"
Violens stämning
31
Quint alt tenor Bas
pizz
pizz, arco, p. a
p. a.
pizz arco p. a. p. a
Bis
pizz
arco
Bis
pizz
x) Vid de med x) betecknade pausserna knackas med handtag
af stråkens spännskruf å violens resonansbotten på bägge
sidor om gripbrädet och stränghållaren

(Folk-musik) upptecknad och arrangerad av (Millerska Hof) Melodierna spelades på fonader av Österåker-ungen. — Per-Magnus Lundh.

(Vårterna, hälta för Fiol.)

№ 69. (Fiolen: Stämning) (Fiolen: Stämning) spelad av (Österåker-Spelmannen Karl Larsson, f. 1848 d. 1904) Upptecknad av (Millerska Hof.)

(Hin tog na. Hin tog na.)

№ 70. (Fiolen: Stämning) spelad, sjungen av (Österåker-Spelmannen Karl Larsson, f. 1848 d. 1904) Upptecknad av (Millerska Hof.)

Hom Hal-sa att vaw, Han val-sa de två, i y-ranvde favt så det hän—der, Slott ann-u en Hals, skrek Per-hal så hes, här du-ger det in-te att muc—ka. å Per-hal han Ler, så e-lakt å sok, på gol-vet där öpp-nad en Luc—ka. Slott ann-u en Hals, skrek Per-hal så hes, här du-ger det in-te att muc—ka.

Denna Melodi var det tjänande Fiolen av Kompositören av Österåkarspelmannen Olof August Widmark, född år 1887.

№ 71. (Fiolen: Stämning) spelad av (Österåker-Spelmannen Karl Larsson, f. 1848 d. 1904) Upptecknad av (Millerska Hof.)

Komponerad av Olof August Widmark Östra Ringåker.

pizz. arco. pizz. arco. pizz. arco.

№ 72. (Fiolen: Stämning) spelad av (Österåker-Spelmannen Karl Larsson, f. 1848 d. 1904) Upptecknad av (Millerska Hof.)

Komponerad av Olof August Widmark Östra Ringåker.

Polska. D moll.

45.

Östgöta-Sverpen.

Stämning.

46.

Hins Polska.

Stämning.

47.

Ett julkalas vid sekelskiftet

Tiden mellan annandag jul och trettondagen är sedan gammalt en festfylld tid; ungdomen ordnade danstillställningar och de äldre samlades till mer stillsamma nöjen. De små barnen följde med sina föräldrar och CG Axelsson har berättat för mig hur han som barn var med på många bondkalas i Flodatrakten.

Hur ett sådant kunde gå till berättade han ungefär sålunda:

Man kom på kvällen till stugan - gubbarna samlades för sig och gummorna för sig. Man pratade om hur skörden utfallit, hur julhelgen varit osv.

Kalaset inleddes med kaffe med dopp och vid påtåren fick gubbarna en "kaffeknorr", som bestod av brännvin eller, vid finare tillfällen, konjak. Kaffeknorren hälldes vanligen i kaffet.

Efter tretår på samma vis kom så kaffesupen. Varje "rätt" skulle avslutas med en "sup". Vid juletid var det vanligen glögg som utgjorde kaffesupen. "Se´n", sa Axelsson, "började det på å höras att det var folk i stugan, för då börja di på å bli lite upptinade...."

Så vidtog kortspel. De yngre ville spela 21, men de äldre föredrog priffe. Till kortspelet serverades cigarrer och varm toddy. Toddyn gjordes mycket söt: upp till halva glaset fylldes med sockerbitar, hett vatten slogs på och konjak tillsattes så att glaset blev fullt.

Nu kom gummorna med en tesked och smakade på toddyn. Man tog ett par tre skedar och tyckte att det var förfärligt gott.

Vartefter nivån sjönk i glasen fylldes de med konjak. Det blev då "inte så varmt men bra starkt". Den varma drycken "tog på" så att det blev sorl i stugan.

Efter toddyn serverades toddysupen (glögg) och så blev det mat; smörgåsbord med någon kötträtt samt en efterrätt, som kunde bestå av kokta katrinplommon med vispgrädde. Måltiden tog ganska lång tid och gubbarna tog många snapsar därtill. Efter maten kom så givetvis matsupen.

Efter någon timme kom det åter kaffe med dopp (vetebröd eller skorpor), ett par kaffeknorrar samt kaffesupen.

Före hemfärden bjöd värden på färdsupar så länge gästerna ville ha "och lite till", ty bjudningen ansågs misslyckad, om någon av gubbarna kunde gå ordentligt.

Silver till Ola och Diplom till Elvira och Kristina

Ulf Lundgren

Så har då Södermanland fått ytterligare en riksspelman; vid årets Zornmärkesuppspelningar i Örebro - nyckelharpospelaren Ola Brostam från Eskilstuna. Ola spelar normalt i gruppen Brodéns kapell, tillsammans med makarna Odén, som också sedan tidigare är riksspelmän.

- *Numera är alltså alla i gruppen riksspelmän*, konstaterar Ola nöjt.

Äntligen! är väl Olas kommentar för han har försökt många gånger. Men i år gick det vägen och Zornjuryns motivering blev: "för dansant och klangfullt nyckelharpospel". Och vi som hört honom spela instämmer helhjärtat! Grattis Ola!!

Men inte nog med det. Två av Christina Frohms elever spelade till sig var sitt diplom. Elvira Börlin för "lovande låtspel " och Kristina Leesik " för rytmiskt låtspel. Båda tjejerna är från Sollentuna. Grattis till er! Och grattis även till Christina som fått fram två verkligen lovande talanger.

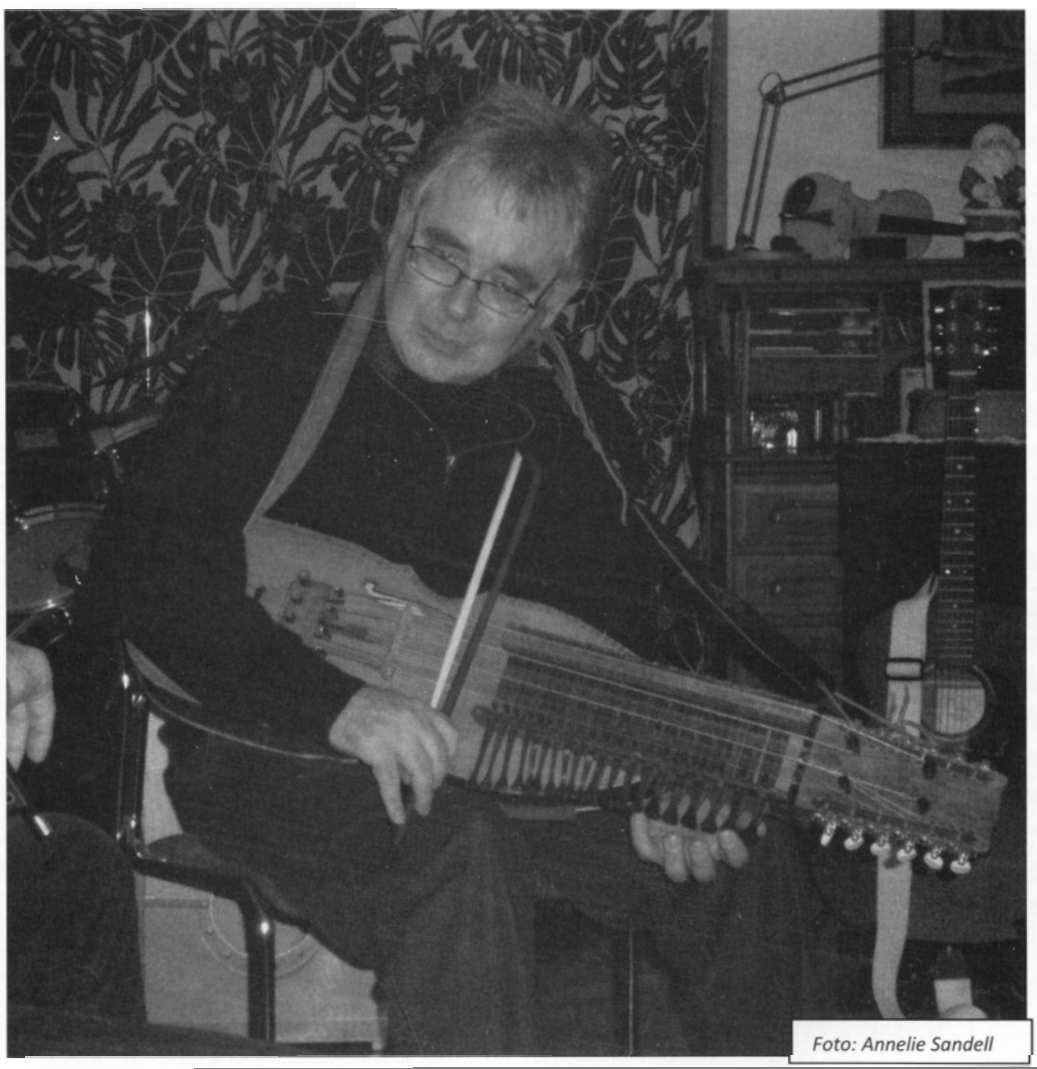

Foto: Annelie Sandell

Konsten att såga en artist, eller Hur Gustaf Wetter lekte Wilhelm Pettersson Berger

Leif Epel

PB var musik rescencent i Östersund och en gång så skrev han ungefär så här i tidningen:
I går var fröken si och så på besök i staden och sjöng romanser, det skulle hon inte gjort.

Gustaf var 24 år och fylld av sin patos och känsla för folkmusik och hur den skulle låta, när han år 1925 gick till Folkets Park i Katrineholm och lyssnade till Hugo Wallentin.
Jag tar mig friheten att starkt förkorta hans recension som stod att läsa i Hembygden 10 1925.

Den stackars Hugo får först beröm för att han försöker få publiken att uppskatta att man bevarar och levandegör vår folkmusik, men sedan; "Sedan försökte han spela några låtar och publiken tycktes *underligt* nog livligt sentera detta." Jag skriver underligt nog, ty något sorgligare utförande av vår vackra folkmusik har jag sällan eller aldrig hört".

Hugo hade två fioler som han uppträdde med, men det spelade enligt GW ingen roll, eftersom han inte brydde sig om att stämma dem ordentligt -"Ty på det slarviga och omusikaliska sätt som han trakterade sina instrument, betydde det inget om det stämde eller ej". "Urvalet av låtar var även mycket tarvligt. "En sann vän av folkmusik vill ej vid ett tillfälle som detta höra en polka, en schottis eller någon vals med modern anstrykning, då det finns så oändligt många gamla härliga polskor, brud marscher och gammelvalser".

Allt var inte av ondo men hambo polskorna som herr Wallentin försökte sig på, var enligt GW av för ungt datum för att passa in, "och de var alla genom gående slarvigt omusikaliskt utförda att man med skäl kunde fråga sig, hur en sådan representant för vår bygdemusik verkligen har panna till att uppgiva sig som allmogespelman och offentligt uppträda som sådan".

"Det enda av något värde i programmet var några valllåtar, "men inte behöver man veva med armarna och åma sig så förskräckligt för att spela en liten enkel fäbolåt, herr Wallentin? Och varför i all världen spela en finsk folkvisa vid ett tillfälle som detta?"
"Kan man tänka sig något ruskigare än att se en nationalklädd herre stå och spela en liten enkel visa och darra och vibrera med både fingrar, fiol och stråke? Det var gräsligt, övermåttan gräsligt !"

Det blir värre GW var inte klar med sågningen ännu- "Det musikaliska utförandet var fullkomligt undermåligt, men ännu sorgligare och löjligare var herr Wallentins yttre uppträdande. Man tyckte sig precis se en Pelle Jöns på cirkus. Inte kan väl en spelman som något lite anser sig förstå och uppskatta det kulturhistoriska värde, som vilar över våra svenska allmogelåtar, bära sig åt på det sätt herr Wallentin gjorde.
Varför i fridens namn grimasera och räcka ut tungan åt publiken? Skulle det förhöja njutningen"?

Sedan tar sig herr Wallentin för att berätta en skabrös historia vilket inte faller GW på läpparna,
"En simpel historia har väl ej med folkmusiken att skaffa?" Att publiken gillade detta bemöter GW sålunda -"En spelman som kommer för att spela folklåtar och i stället berättar vågade historier, borde utvisslas och inte mötas med applåder".

Den sista låten var en variant av Hins polska och utförandet av denna bemöts av GW på följande sätt: "Av det utförande denna låt fick kunde man tro sig vara försatt till en medeltidens tortyrkammare. Eller greps herr Wallentin av vansinnets hemska makt" som han i förklaringen om låten ordade om?
Fick man tro sina ögon och öron kan meningen ej vara mer än en".

Om GW och herr Wallentin senare kom att mötas vet jag faktiskt inte, men jag tror inte att det var med ömsesidig respekt.

Så mina vänner sensmoralen är att inte berätta skabrösa historier och inte lipa eller vifta med armarna när ni uppträder inför publik!

Är det någon som vet vem Hugo Wallentin var och har information om honom? Hör av er!

STAFFANSVISOR

STAFFANSVISA. Wilhelm Konrad Lindberg, Bettna socken efter modern Karolina Albertina Gabrielsdotter. Upptecknad av Nils Dencker, 1934.

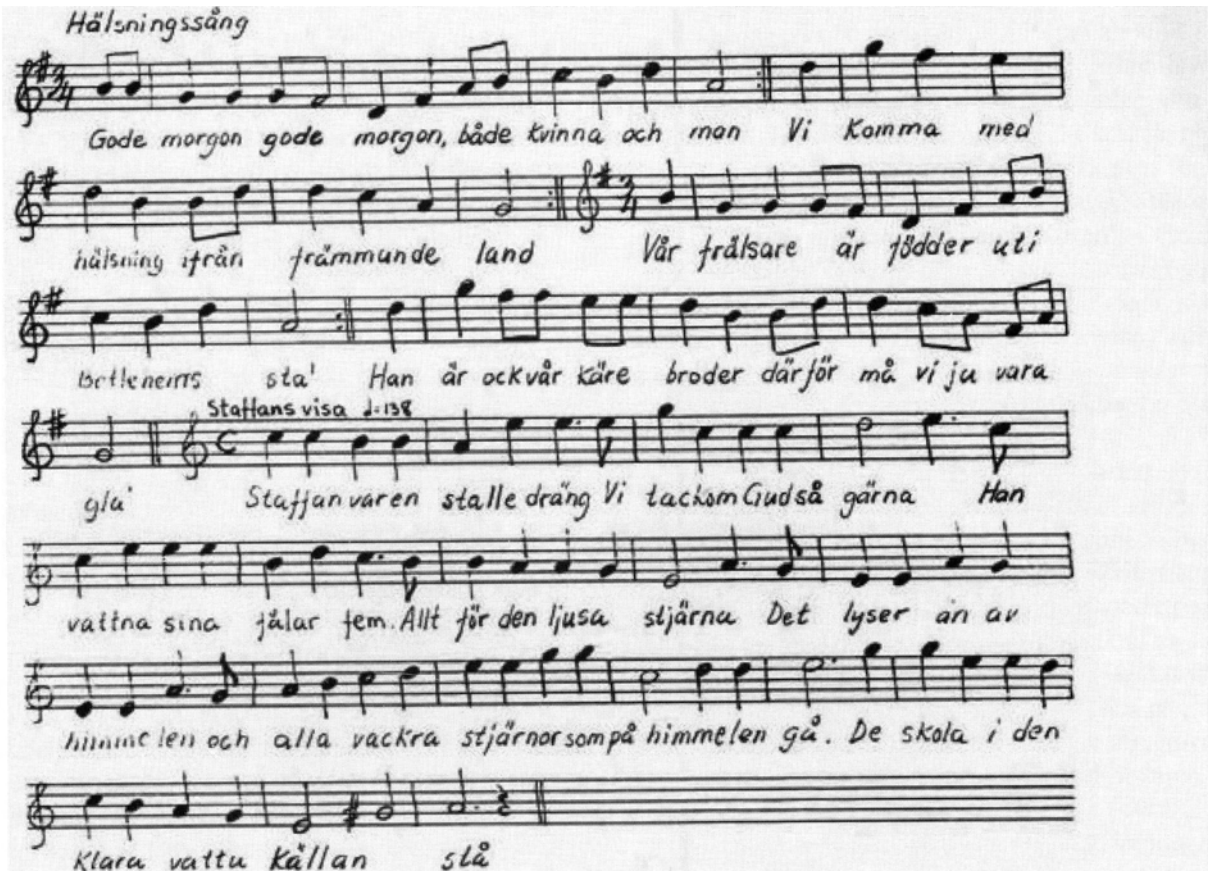

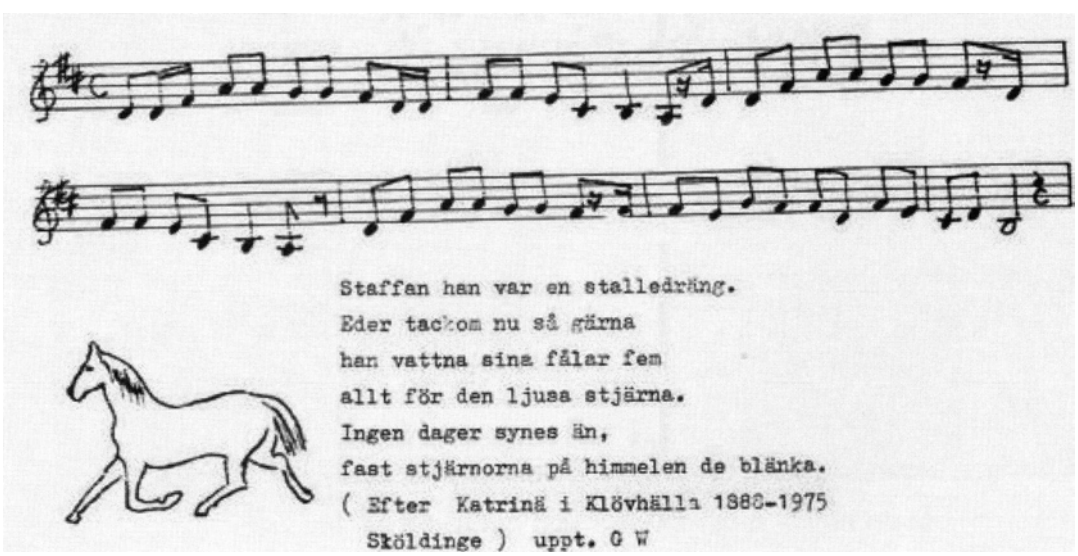

STAFFANSVISA efter Anders Gustaf Eriksson i Högerbo, Floda. Upptecknad av Gustaf Wetter.

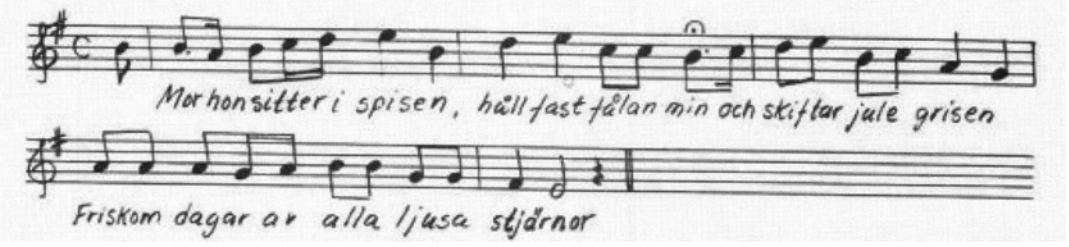

STJÄRNVISA efter Arvid Welander, Vansö. Upptecknad av GeorgBladini.

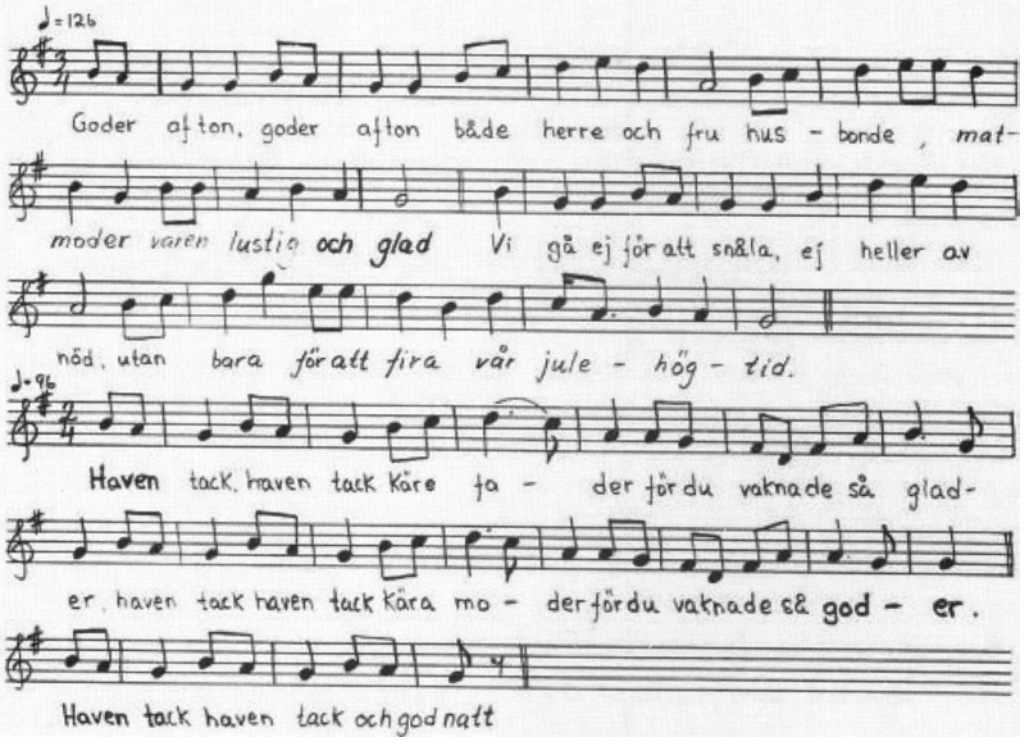

STAFFANSVISA efter Josefina Andersson, Lilla Mellösa (1875-1960). Upptecknad av Gustaf Wetter.

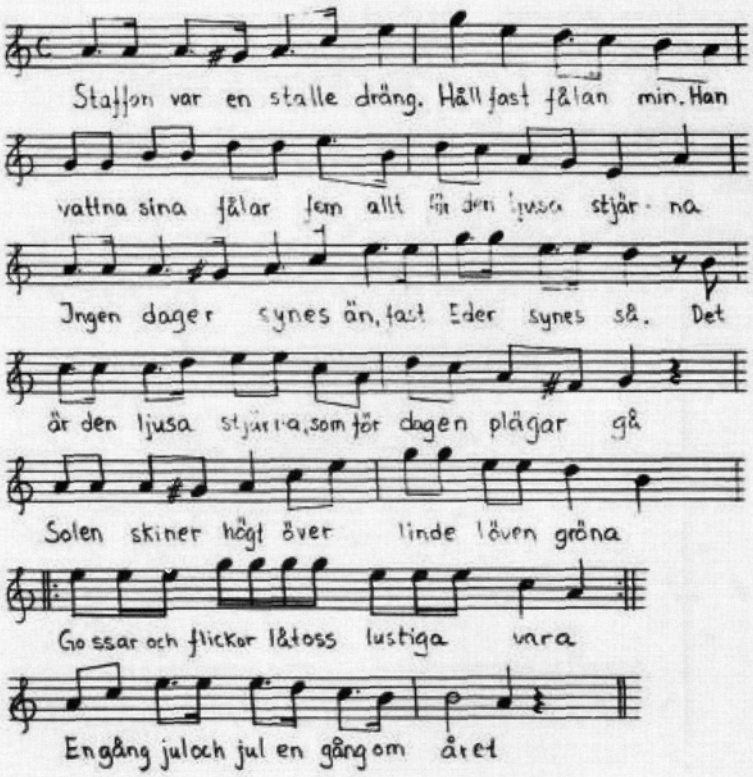

POLSKA uppt. 1934 av Nils Dencker efter Axel Wester V. Vingåker efter fadern Erik Wester, 1851-1907.

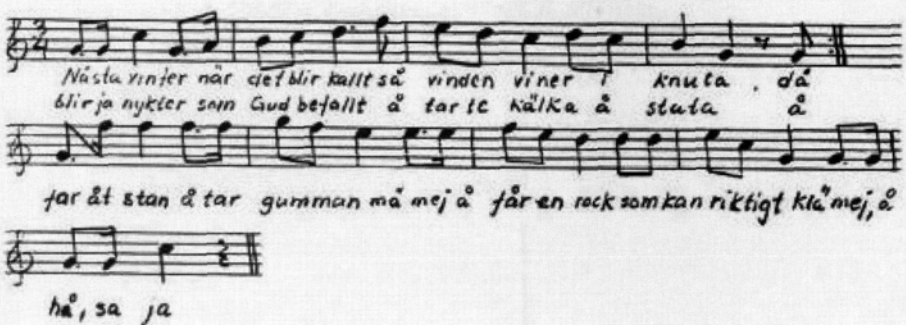

ur Rosenberg, häfte 1.

N:o 44. Kallades i Södermanland för »Wennerbergs polska» efter en organist i Lilla Mellösa med namnet Wennerberg, som lefde i början af detta århundrade. Vid föredraget voro de båda lägsta strängarne på violinen stämda i *f*.

Rekommenderad stämning

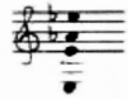

N:o 44. Allegretto.

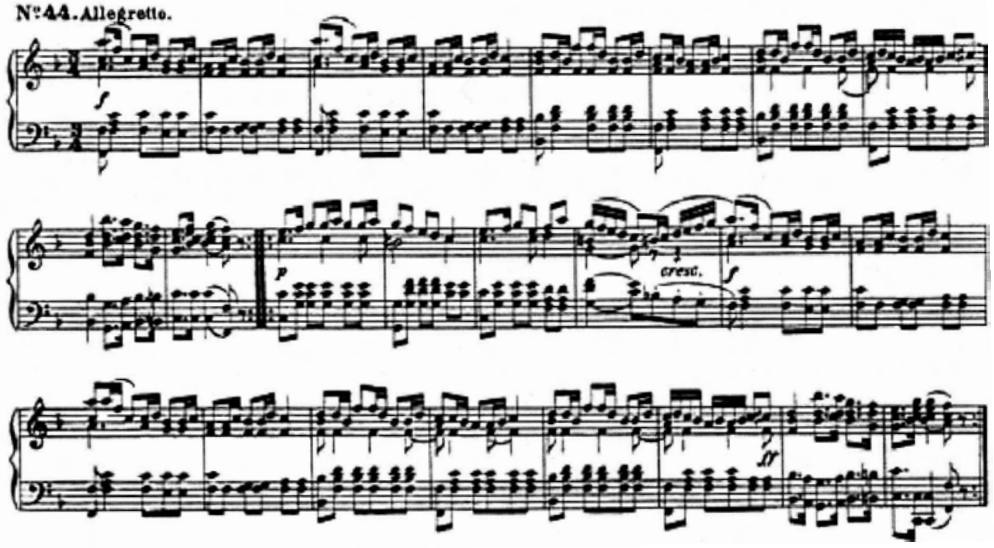

Lanzens julpolska

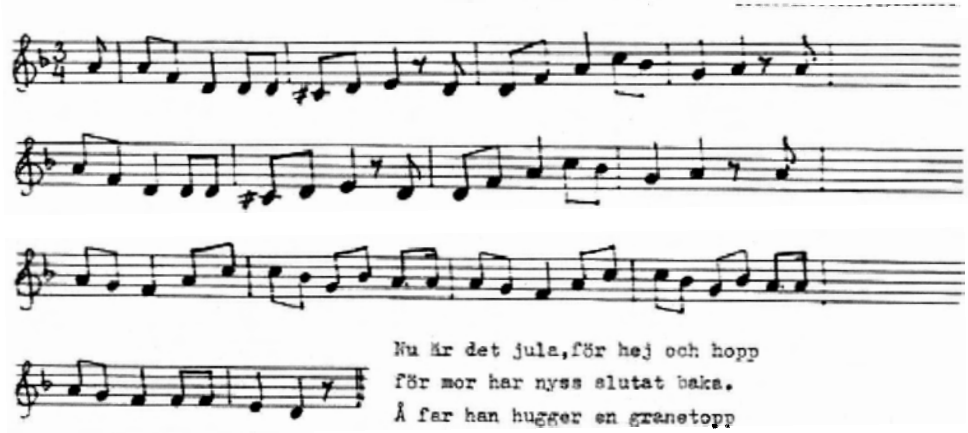

Nu är det jula, för hej och hopp
för mor har nyss slutat baka.
Å far han hugger en granetopp
å sätter kärvar på taka.
I kväll ska tändas de fyra juleljus,
då dricker spelmen ur farfars stora krus,
å hela natta det vakas.
(Efter soldaten Johan Alfred Lanz
1863-1919 Skölldinge) uppt. G W

Returadress Södermanlands Spelmansförbund
Mestavägen 1A, 632 36 Eskilstuna
Avs. Arkitektkopia AB, Eleonoragatan 18, Box 344, 631 05 Eskilstuna

B

SVERIGE
PORTO BETALT

Blomberg Arne & Carin

Törnevalla Ekstad
585 61 Linghem

Saknar du någon av våra utgåvor? Hör av dig till Torsten Gau tel 016-42 00 70 / Mestavägen 1A, 632 36 Eskilstuna, så får du ett paket med faktura. Porto/fraktkostnad tillkommer på angivna priser.

A G Rosenberg
420 Svenska Danspolskor från Södermanland och andra landskap
Pris 70:-

Rosenberg biografi
Pris 50:-

Sörmländska visor
del I, II, III
Pris 20:-/st

Erikssons notbok
Låtar från norra Sörmland.
Faksimilutgåva 2005
Pris 75:-

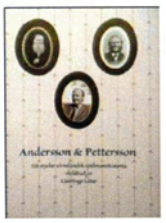

Anderssom och Pettersson
Ett stycke spelmanshistoria av Lästringe Låtar
Ny upplaga
Pris 150:-

C A Lindblom
97 låtar ur två spelmansböcker från 1853 och 1856 med historik om spelmännen.
Pris 50:-

Låtar för allspel
Inkl CD-skiva
Pris 140.-

CD-skivor:

Låtar på Sörmländska
Ulf Lundgren
Pris 120:-

Lästringe Låtar
Pris 100:-

Hjulåkers Spelmän
Pris 100:-

GAPPE & SPORRE TRYCKERI AB, E-TUNA